

Рослини роду *Oxalis* флори України**Михайленко О.О.***Кафедра ботаніки**Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна*z_ola07@mail.ru

Розширення видового різноманіття лікарських рослин з метою їх введення в культуру на Україні є надзвичайно важливим напрямом у науковій роботі і має певну господарську та медичну цінність.

Родина квасеницеві [4] (*Oxalidaceae*) налічує 5 родів, широко поширених у тропіках і субтропіках. Рід квасениці (*Oxalis* L.) нараховує близько 800 видів, що зростають у Південній Африці, Південній і Центральній Америці, і лише деякі види зустрічаються зрідка в Центральній Європі. Рід віднесено до космополітів. Флора України включає тільки два роди: рід квасениця і рід ксантоксаліс.

Латинська назва роду відображає кислий смак рослини (лат. *Oxys* – "гострий"). Квасениця звичайна проявляє протицингову, противоглисту, протиблювотну, жовчогінну, сечогінну, протизапальну, кровоспинну, ранозагоювальну дію; антиоксидантну дію і нейтралізує в організмі важкі з'єднання ртуті і миш'яку; покращує обмін речовин; підвищує апетит; знижує артеріальний тиск та ін. Настояї, відвари і настоянки з квасениці застосовують в народній медицині для нормалізації кислотності шлункового соку, при атеросклерозі, передраковому стані шлунку, при авітамініозі, при захворюванні печінки і нирок. Застосовують рослину з обережністю, бо вона відноситься до слабо отруйних рослин, так як щавлева кислота і оксалати, що містяться у квасениці, знижують засвоєння організмом кальцію і ряду інших мінеральних речовин. Серед протипоказань до застосування лікарських засобів на основі квасениці: подагричний артрит; ниркова та печінкова недостатність; схильність до судом; порушення згортання крові; цироз [2].

Життєві форми рослин роду *Oxalis* надзвичайно різноманітні – однорічні і багаторічні трави, виткі рослини, листові і стеблові сукуленти, альпійські подушкоподібні форми, зрідка напівкущі та дерева. Рід *Oxalis* єдиний серед дводольних рослин, представники якого мають справжні цибулини. Листя мають трійчастоскладне, довгочерешкове; пагони стеляться; квітки правильні, що складаються з п'яти пелюсток, забарвлення - від білого до фіолетового. Види ростуть на сонячних місцях, в тіні і півтіні [4].

В Україні поширені квасениці (к.): *O. acetosella* L. (звичайна), *O. corniculata* L. (рождкова), *O. stricta* L. (пряmostояча) [1], але тільки квасениця звичайна є місцевим видом. Решту завезено з Північної Америки. На території колишнього СРСР зустрічається 6 різновидів кислоти, більшість є гібридами.

З лікарською метою використовують траву і листя к. звичайної, які заготовляють у травні – червні в період цвітіння. Швидко сушать на повітрі, під навісами, в добре провітрюваних приміщеннях або в сушарках при температурі 40-50°C. Термін придатності сировини 1 рік.

Листя квасениці містять до 1% органічних кислот (щавлеву, янтарну, фумарову, яблучну, винну і ін.) та їх солі; в молодому листі міститься більше 0,07% аскорбінової кислоти (до осені – до 150 мг%); каротиноїди, жирні кислоти, флавоноїди (рутин), катехіни, лейкоантоціани, антоціани [2].

Проведений аналіз літературних даних щодо поширення, хімічного складу і біологічної активності рослин роду *Oxalis*, показує перспективність фітохімічного вивчення даних рослин з метою введення окремих видів у культуру і використання рослин як джерела цінних біологічно активних речовин, в якості сировини для фармацевтичної промисловості.

У Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України (м. Київ) проводиться робота по комплексному дослідженню видів, форм (ф.), сортів роду *Oxalis* L. головною метою якої є виявлення цінних таксонів – продуцентів БАР в умовах Лісостепу України і прогнозування потенціалу їх використання [1].

У НБС НАН для детального вивчення нами було заготовлено у жовтні 2015 р. надземну і підземну частини трьох видів і одного сорту квасениці: к. чотирьохлиста або к. Девпа (*O. tetraphylla* Cav., syn. *O. deppei* Lodd.); сорт від к. чотирьохлистої (*O. tetraphylla* «Iron Cross»), к. трикутна (*O. triangularis* A. St.-Hil.) (ф. зелена), к. трикутна (*O. triangularis*) (ф. червона). На території Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна в червні 2015 р. заготовили ще траву к. прямостоячої (*O. stricta* L.). На даний час проводиться якісне і кількісне вивчення фенольного складу обраних об'єктів.

Література:

1. Джуренко Н.І., Паламарчук О.П., Коваль І.В., Тимченко О.Д. Інтродуковані в Лісостепу України представники роду *Oxalis* L. і потенціал їх використання // Інтродукція, селекція та захист рослин: Мат. III міжнар. наук. конф. (м. Донецьк, 25 – 28 вересня 2012 р.) – Донецьк, 2012. – 239 с. – с. 47.
2. Дикорастущие полезные растения России : справочник / сост. Л.Н. Абышева и др.; отв. ред. А.Л. Буданцев, Е.Е. Лесиовская; Рос. Акад. наук, Ботан. ин-т им. В.Л. Комарова, СПб. гос. хим.-фармацевт. акад. – СПб. : СПХФА, 2001. – 663. – с. 402.
4. Жила А., Тимченко О. Будова пагонової системи *Oxalis tetraphylla* Cav. // Modern Phytomorphology. 2014, № 6, Р. 303–308.
4. The Plant List [Електроний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.theplantlist.org/tpl1.1/search?q=Oxalis>